

टॉर्टमधील दायित्व निर्मूलन (टॉर्ट्सचे निर्वहन)

टॉर्टमधील दायित्व निर्मूलन तेव्हा घडते जेव्हा एखाद्या चुकीच्या व्यक्तीचे दायित्व विशिष्ट कायदेशीर कारणांमुळे थांबते, जरी अत्याचार केले गेले असले तरीही.

उत्तरदायित्व निर्मूलनासाठी मुख्य घटक:

1. पक्षांचा मृत्यू:

- वैयक्तिक त्रास (उदा., प्राणघातक हल्ला, बदनामी) कोणत्याही पक्षाच्या मृत्यूनंतर विझतात.
- मालकी हक्क (उदा., जमिनीवर अतिक्रमण) टिकून राहतात आणि कायदेशीर वारसांकडून त्याचा पाठपुरावा केला जाऊ शकतो.

केस लॉ: *हॅम्बली वि. टॉर्ट* (१७७६)

या प्रकरणात, असे मानले गेले की मृत व्यक्तीवरील वैयक्तिक दावे मृत्यूनंतर कारवाई करण्यायोग्य नाहीत.

2. एकमत आणि समाधान:

- एकॉर्ड: टॉर्ट दाव्याचे निराकरण करण्यासाठी पक्षांमधील करार.
- समाधान: मान्य केलेल्या भरपाईची पूर्तता.

उदाहरण: चुकीच्या व्यक्तीने जखमी पक्षाला भरपाई दिल्यास, दायित्व संपुष्टात येईल.

3. प्रकाशन:

- जखमी पक्ष स्वेच्छेने दावा करण्याचा त्यांचा अधिकार सोडतो.
- रिलीझ ऐच्छिक असणे आवश्यक आहे आणि दबावाखाली मिळू नये.

4. निकाल (Res Judicata):

- टोर्ट दाव्यावर एकदा न्यायालयाचा निकाल दिल्यानंतर, CPC (Res Judicata) च्या कलम 11 अंतर्गत त्याच प्रकरणावर पुन्हा दावा करता येणार नाही.

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

5. मान्यता:

- जखमी पक्ष, त्यांच्या वर्तमाने, चुकीचे कृत्य स्वीकारतो किंवा परवानगी देतो, दावा करण्याचा त्यांचा अधिकार सोडून देतो.

6. मर्यादा कालावधीची समाप्ती:

- टॉर्ट दावे वैधानिक मर्यादा कालावधीत (सामान्यतः 1-3 वर्षे) दाखल करणे आवश्यक आहे. कालावधी संपल्यानंतर, दावा प्रतिबंधित केला जातो.

टॉर्टसाठी सामान्य संरक्षण

सामान्य संरक्षण हे कायदेशीर सबबी आहेत जे चुकीचे कृत्य सिद्ध झाले असले तरीही, टॉर्ट दाव्यातील दायित्व टाळण्यासाठी प्रतिवादी वापरू शकतो.

मुख्य सामान्य संरक्षण:

1. व्होलेन्टी नॉन-फिट इंजुरिया (संमती):

- स्वेच्छेने हानी पोहोचवण्याची संमती देणारी व्यक्ती हानीचा दावा करू शकत नाही.

केस कायदा: *हॉल वि. ब्रुकलँड्स ऑटो रेसिंग क्लब*

या प्रकरणात असे मानले गेले की कार शर्यतीत झालेल्या दुखापतींना कारवाई करण्यायोग्य नाही कारण प्रेक्षकाने जोखीम स्वीकारली होती.

2. चुकीचा कर्ता वादी आहे (माजी तुर्पी कारण):

- दुखापतीदरम्यान फिर्यादी बेकायदेशीर क्रियाकलापांमध्ये गुंतले असल्यास, ते नुकसानीचा दावा करू शकत नाहीत.

केस कायदा: *हेगार्टी वि. शाइन*

या प्रकरणात, अनैतिक कृत्यांमध्ये गुंतलेल्या फिर्यादीवर कोणताही उपाय नाही, असे मानले गेले.

© रेषेअर अकादमी - लॉ ऑफ टॉर्ट्स - शेवटच्या मिनिटात पुनरावृत्ती

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

3. अपरिहार्य अपघातः

- सर्व खबरदारी घेऊनही, निष्काळजीपणा किंवा हेतूशिवाय होणारी हानी कारवाई करण्यायोग्य नाही.

केस कायदा: स्टॅनले वि. पॉवेल

या प्रकरणात, असे मानले गेले की शिकार प्रवासादरम्यान अपघाती बंदुकीच्या गोळीमुळे झालेली जखम अपरिहार्य अपघात आहे आणि ती कारवाई करण्यायोग्य नाही.

4. देवाचे कार्य (विस प्रमुख):

- नैसर्गिक, अप्रत्याशित घटना (उदा., पूर, भूकंप) जबाबदारी सोडवतात.

केस कायदा: निकोलस वि. मार्सलँड

या प्रकरणात, अतिवृष्टीमुळे धरण फुटले आणि प्रतिवादी जबाबदार नाही.

5. खाजगी संरक्षणः

- स्वतःचे किंवा मालमत्तेचे संरक्षण करताना नुकसान झाल्यास प्रतिवादी प्रतिकारशक्तीचा दावा करू शकतो. शक्ती वाजवी असणे आवश्यक आहे.

6. गरजः

- जास्त हानी टाळण्यासाठी झालेली हानी माफ करण्यायोग्य आहे. (हे अत्यावश्यक आहे शेंगा - आवश्यकतेला कोणतेही कायदे नसतात)

केस कायदा: कार्टर वि. थॉमस

या प्रकरणात असे मानले गेले की आग विझवण्यासाठी अतिक्रमण आवश्यक मानले गेले.

7. वैधानिक प्राधिकरणः

- कायद्याने अधिकृत केलेल्या कृती त्रासदायक नाहीत.

केस: वॉन विरुद्ध टाफ व्हॅले रेल्वे

या प्रकरणात गाड्यांमधून ठिणग्यांमुळे लागलेल्या आगीसाठी रेल्वे कंपनी जबाबदार नसल्याचा दावा करण्यात आला.

© रेषेअर अकादमी - लॉ ऑफ टॉर्ट्स - शेवटच्या मिनिटात पुनरावृत्ती

8. चूक:

- सामान्यतः, चूक ही वैध संरक्षण नसते जोपर्यंत ती विशिष्ट टोर्ट्समध्ये (उदा., अतिक्रमण) हेतू नाकारत नाही.

न्यायिक आणि अतिरिक्त-न्यायिक उपाय

न्यायिक उपाय

न्यायिक उपाय म्हणजे न्यायालयांद्वारे अत्याचारी कृत्यांसाठी उपलब्ध असलेल्या उपायांचा संदर्भ. या उपायांचे उद्दिष्ट सामान्यतः पीडितेला नुकसान भरपाई देणे आणि चूक करणाऱ्याला जबाबदार धरणे हे असते.

1. **नुकसान:** सर्वात सामान्य न्यायिक उपाय, नुकसान हानी हानीसाठी पीडिताला दिला जाणारा आर्थिक पुरस्कार आहे. विविध प्रकारचे नुकसान आहेत:
 - **भरपाई देणारे नुकसान:** फिर्यादीला झालेल्या वास्तविक नुकसानाची भरपाई करण्यासाठी (उदा. वैद्यकीय खर्च, कमाईचे नुकसान).
 - **दंडात्मक/अनुकरणीय नुकसान:** हे प्रतिवादीला विशेषतः गंभीर वर्तनासाठी शिक्षा देण्यासाठी आणि इतरांना तत्सम कृत्ये करण्यापासून परावृत्त करण्यासाठी दिले जातात.
 - **नाममात्र नुकसान:** फिर्यादीने अत्याचार केल्याचे सिद्ध केल्यावर पुरस्कृत केले जाते परंतु लक्षणीय हानी किंवा नुकसान दर्शवत नाही.
 - **अवमानकारक नुकसान:** ज्या प्रकरणांमध्ये वादी हानीसाठी पात्र आहे, परंतु न्यायालय वादीच्या वर्तनावर नाराज आहे अशा प्रकरणांमध्ये पुरस्कार दिला जातो.
2. **आदेश:** प्रतिवादीला चुकीचे कृत्य चालू ठेवण्यापासून रोखण्यासाठी न्यायालये मनाई हुकूम जारी करू शकतात. दोन प्रकारचे आदेश आहेत:
 - **प्रतिबंधात्मक आदेश:** प्रतिवादीला विशिष्ट कृती करण्यापासून प्रतिबंधित करते.
 - **अनिवार्य आदेश:** प्रतिवादीला विशिष्ट कृती करण्यास भाग पाडते.
3. **परतफेड:** हा एक न्याय्य उपाय आहे ज्यासाठी प्रतिवादीने फिर्यादीकडून चुकीच्या पद्धतीने घेतलेली मालमत्ता किंवा मूल्य परत करणे आवश्यक आहे.

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

4. **नफ्याचे खाते:** मालमत्ता किंवा व्यापाराच्या गुपितांशी संबंधित चुकीच्या विनियोग किंवा टोर्ट्सच्या प्रकरणांमध्ये, न्यायालय प्रतिवादीला चुकीच्या कृतीतून मिळालेल्या नफ्याचे पैसे देण्याचे आदेश देऊ शकते.
5. **विशिष्ट कामगिरी:** ज्या प्रकरणांमध्ये नुकसान अपुरे आहे, न्यायालय प्रतिवादीला कराराचे दायित्व पूर्ण करण्याचा आदेश देऊ शकते.

अतिरिक्त न्यायिक उपाय

न्यायबाह्य उपाय हे औपचारिक न्यायालय प्रणालीच्या बाहेर उपलब्ध असलेले उपाय आहेत. हे सहसा स्वयं-मदत उपाय असतात, ज्याचा उपयोग पीडित पक्षाकडून न्यायालयीन हस्तक्षेपाशिवाय त्रासदायक परिस्थितीचे निराकरण करण्यासाठी केला जाऊ शकतो. तथापि, अतिक्रमण किंवा प्राणघातक हल्ला यांसारख्या पुढील खटल्यांसाठी दायित्व टाळण्यासाठी त्यांचा वापर कायदेशीर मर्यादित करणे आवश्यक आहे.

1. स्व-मदत:

- पक्ष स्वतःचे किंवा त्यांच्या मालमत्तेचे रक्षण करण्यासारखी पुढील हानी टाळण्यासाठी कारवाई करू शकतो. तथापि, स्वयं-मदत उपायांचा वापर वाजवी आणि हानीच्या प्रमाणात असणे आवश्यक आहे.

2. सेटलमेंट:

- वादग्रस्त वादात सामील असलेले पक्ष वाटाघाटीद्वारे किंवा समझोत्याद्वारे प्रकरण सोडवू शकतात. यामध्ये नुकसान भरपाई किंवा इतर प्रकारच्या सेटलमेंटचा समावेश असू शकतो.

3. पुन्हा प्रवेश:

- भाडेकरूने कायदेशीर कर्तव्याचे उल्लंघन केल्यास घरमालक मालमत्तेत पुन्हा प्रवेश करू शकतो.

4. कमी करणे:

- जास्त हानी न करता उपद्रव काढून टाकणे (उदा. शेजाऱ्याचे ओव्हरहॅंगिंग झाड छाटणे).

© रेषेअर अकादमी - लॉ ऑफ टॉर्ट्स - शेवटच्या मिनिटात पुनरावृत्ती

डॉ. शोनल जॉन यांच्या नोट्स

5. डिस्ट्रेस डॅमेज फीजंट :

- जखमी पक्ष नुकसान भरपाई मिळेपर्यंत अतिक्रमण करणाऱ्या वस्तू किंवा प्राणी ताब्यात घेऊ शकतात.

6. मध्यस्थी आणि लवादः

- वैकल्पिक विवाद निराकरण (ADR) पद्धती, जसे की मध्यस्थी आणि लवाद, कोर्टात न जाता टॉर्ट विवाद सोडवण्यासाठी वापरल्या जाऊ शकतात. मध्यस्थीमध्ये, एक तटस्थ तृतीय पक्ष पक्षांना समझोत्यासाठी वाटाघाटी करण्यास मदत करतो. लवादामध्ये, विवाद लवादाकडे सादर केला जातो ज्याचा निर्णय बंधनकारक आहे.

7. माफी आणि सलोखाः

- मानहानी किंवा वैयक्तिक दुखापतीच्या बाबतीत, माफी मागणे अतिरिक्त-न्यायिक उपाय म्हणून काम करू शकते, विशेषतः जेव्हा ते फिर्यादीची प्रतिष्ठा पुनर्संचयित करण्यास किंवा हानी कमी करण्यास मदत करते.

केस लॉ: रुक्स वि. बर्नार्ड (1964)

हाऊस ऑफ लॉर्ड्सने टॉर्ट कायद्यातील दंडात्मक नुकसानीच्या पुरस्काराचे स्पष्टीकरण दिले, विशेषतः दडपशाही किंवा उच्च हाताच्या वर्तनाचा समावेश असलेल्या प्रकरणांमध्ये.

केस कायदा: के.के. वर्मा वि. युनियन ऑफ इंडिया (1954)

या प्रकरणाने टॉर्ट कायद्यातील मनार्ई आदेशांच्या उपलब्धतेची पुष्टी केली, विशेषतः सतत टॉर्ट्स किंवा चुकीच्या प्रकरणांमध्ये.

© रेस्पेअर अकादमी - लॉ ऑफ टॉर्ट्स - शेवटच्या मिनिटात
पुनरावृत्ती

